

ПРИКАЗ КЊИГЕ „ГАВРИЛО ПРИНЦИП – ЕНИГМА СРПСКО-АУСТРИЈСКИХ ШПИЈУНСКИХ БИТАКА“

Ивица Љ. Ђорђевић
Универзитет у Београду, Факултет безбедности

Гаврило Принцип – енигма српско-аустријских шпијунских битака, Милан Мијалковски и Душко Томић, Пи-прес, Пирот, 2014, 336 стр.

Ако је судити по књизи под насловом „Гаврило Принцип – енигма српско-аустријских шпијунских битака“, онда су на измаку времена о којима Иво Андрић говори када каже: „Дођу тако понекад времена, када памет заћути, будала проговори, а фукара се обогати“. Наиме, овом приликом представљамо дело капиталне вредности, настало као приватни издавачки подухват двојице аутора који имају довољно животног искуства и алтруизма да проговоре о значајном догађају из српске историје.

Сарајевски атентат се неретко инструментализује како би се доказала злочиначка природа српског народа, док наведена књига даје објективну слику стања и ток догађаја који су претходили самом чину атентата.

Милан Мијалковски и Душко Томић на најбољи начин дали су свој допринос обележавању стоте годишњице од почетка Првог светског рата. Аутори су одужили свој дуг интелектуалаца народу коме припадају и у складу са својим професионалним квалификацијама дали допринос расветљавању околности у којима је дошло до Сарајевског атентата. Професионални профил аутора (Мијалковски пензионисани професор Факултета безбедности и некадашњи високи официри војне контраобавештајне службе и Томић професор и познавалац обавештајног рада) омогућио је готово форензичку анализу тока догађаја. Догађај који је обележио прву половину 20. века и чије последице и данас одзвањају светском политичком позорницом још увек није добио коначни епилог. Оглашавање појединих квазиистраживача показује да постоје намере одређених квазинаучних кругова да се целокупна кривица за отпочињање Првог светског рата пребаци на српски народ.

Разумевање актуелне политике великих сила у односу на интересе Србије захтева боље познавање историје него што га има данашња српска интелектуална и политичка елита. Да је постојала свест о историјском контексту догађања током деведесетих година прошлог века, вероватно би и садашњи положај Србије био другачији. Геополитичка ситуација је пресудна за контекст Сарајевског атентата и ток догађаја који су претходили самом чину атентата. Садржај књиге обилује грађом која даје дру-

штвено-историјски контекст националнослободилачком отпору припадника јужно-словенских народа на простору Балканског полуострва. Наиме, у отпору аустроугарској окупацији БиХ били су, поред Срба, ангажовани Хрвати и муслимани.

У уводу књиге аутори дају приказ тока догађаја у другој половини 19. века, који треба читаоце да уведе у главну тему. Слабљење Турске империје и њена неспособност да контролише окупиране територије доводи до нефункционалности система царевине. Експоненти Порте својим неразумним понашањем убрзавају процес распада царевине, провоцирајући незадовољство поробљене раје. Хабзбуршка монархија покушава да искористи распад Отоманске империје за реализацију својих пројектованих стратешких планова. Србија, као Пијемонт не само српског становништва већ и осталих јужнословенских народа, представља претњу реализацији планова за ширење аустроугарске на југ до Солуна. Та ситуација провоцира значајне шпијунске активности аустроугарске на простору Балканског полуострва, са посебним фокусом на Србију.

Садржај књиге обилује грађом која даје друштвено-историјски контекст ослободилачког покрета отпора аустроугарској анексији БиХ. Окупација БиХ од Аустроугарске дала је потпуни легитимитет борцима за слободу названим младобосанцима. Чињеница да су најреволуционарнији млади људи пуни идеала и патриотских осећања погодан је момент за њихову инструментализацију ради реализације интереса актуелних центара моћи. Ти млади људи углавном су имали некритички однос према својим менторима. Показало се да су многи инспиратори догађаја и непосредни учесници у организацији атентата са крајње проблематичним мотивима и биографијама. Аустроугарска шпијунска мрежа, која је постојала на простору читавог Балканског полуострва, стављена је у погон како би се након губљења позиција на српском двору и преваге руског и француског утицаја Краљевина Србија елиминисала као геополитички фактор. Јачање Србије, њено територијално проширење и утицај на остале територије у региону представљало је опасност по аустроугарске интересе. Аустроугарска је сматрала логичним да преузме турске територије над којима је Порта губила контролу. Реализација те тежње изазвала је незадовољство код младих људи, које се манифестовало у настајању мреже револуционарних ћелија које су обухваћене једним називом – младобосанци. Идеја која је окупљала људе била је протеривање окупатора и стварање заједничке државе Јужних Словена.

Револуционарност, младост и неискуство довели су до тога да се у покрет инфилтрирају и припадници разних обавештајних служби. Природни савезник младобосанца била је организација *Уједињење или смрт*, у којој су били и официри српске обавештајне службе, што је касније искоришћено да се Србија оптужи као директни организатор атентата. Међу младобосанцима било је убачених аустроугарских агената. Читав ток догађаја, како га описују аутори књиге, показује да је Краљевина Србија, благо речено, неосновано оптужена за одговорност у вези са реализацијом и организацијом атентата. Може се пре говорити о заслугама Аустроугарске да се омогући реализација једног, мање-више, дилетантског подухвата идеалиста како би се добио повод за напад на ослабљену Србију, након исцрпљујућих балканских ратова. Аргументовано је изнесена теза да је Краљевина Србији у датим околностима најмање одговарало заоштравање односа са Аустроугарском. Може се говорити о постојању разних завереничких група које су се легитимно бориле против окупатора, али држава Србија није имала званичног удела у организацији и раду тих група. Постоје одређени припадници војске и интелектуалци који су подржавали такве активности, али званичници Србије су сматрали да у то време није пожељно да се заоштравају односи са Аустроугарском.

Претходни текст је кратак сажетак материјала изложеног у књизи. Аутори су консултовали бројне архивске изворе и монографије, што даје квалитет анализи. Материјал је изложен на 333 стране са прилозима и респектибилним списком литературе. Три професора Београдског универзитета написали су надахнуте рецензије о тексту. Професори Драган Симеуновић, Зоран Драгишић и Радомир Милашиновић свакако су квалификовани, по својим академским референцама, да суде о предметној области.

Структура изложеног материјала укључује поштовање методолошких правила истраживачког поступка. У уводу је дат контекст ситуације и догађаја који су претходили атентату. У целини под називом *Експлозија националноослободилачког отпора Младобосанаца* дат је приказ покрета отпора у односу на окупатора БиХ. Наслов *Енигматични атентаторски актери* покрива део који се односи на структуру тајних ослободилачких револуционарних организација на простору БиХ. У овом делу налази се опис веза које су постојале између наведених организација и обавештајних компоненти Краљевине Србије и Аустроугарске монархије. У трећој целини дела *Шпијунско субверзивна агресија Аустроугарске Монархије против Краљевине Србије* дат је приказ догађаја везаних за шпијунске акције усмерене против Краљевине Србије и територије које су имале намере да се припоје постојећој српској држави. У овом делу посебно је обрађена Анексиона криза и спречавање изласка Србије на море, односно разбијање савеза балканских држава. Под насловом *Мистериозна шпијунска битка* изложене су све дилеме и сумње које постоје у званичну аустроугарску верзију атентата. У овом делу књиге постављена су многа питања, добар део њих је и добио одговор, али она питања за која није било сигурних изворних докумената и доказа остављена су суду историје и здравој логици читалаца.

Посебно је значајан део књиге који садржи критички осврт на злонамерне аналогije између покрета младобосанаца и Ал Каиде, као и с тим повезано поређење Гаврила Принципа и Осаме бин Ладена. Такође, аутори упозоравају на неодрживост логике упоређивања Краљевине Србије уочи Првог светског рата и данашњег Ирана.

Читаоцима је у форми прилога дат на увид извод Берлинског уговора из 1878. године. Тајни Аустроугарско-руски споразум о Балкану је други прилог. У трећем прилогу је писмо гувернера БиХ Оскара Поћорекa упућено министру финансија Аустроугарске. Нота аустроугарске о објави рата Србији од 28. јула 1914. године је четврти прилог. Прилози се завршавају прокламацијом Фрање Јосифа о рату Аустроугарске против Србије.

Наведени прилози омогућавају читаоцима да сами промишљају о Сарајевском атентату и представљају потврду ставова и анализа изнетих у књизи. Обилге шема и слика, уз стотину наведених извора, довољно говоре о чињеничној утемељености материјала.

На крају, придружујемо се мишљењима рецензената и препоручујемо књигу аутора Милана Мијалковског и Душка Томића као незаобилазно штиво истраживачима и свима заинтересованим за историјска дешавања која су претходила догађају који је по ефектима (жртвама и разарању) једна од највећих мрља у историји човечанства. Ова књига, иако је штампана ћирилицом, није ограничена само на српски читалачки круг. Догађаји који су описани обележили су историју свих народа некадашње заједничке државе (најпре Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца), а затим и Југославије. Можда би било поучно да данашњи националисти свих поменутих и непоменутих народа виде како су међу припадницима њихових народа постојали идеалисти који су у неком делу прошлости сањали о стварању заједничке државе Јужних Словена.